

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خلاصه کتاب توانبخشی گروه‌های خاص

نویسنده:

علی اصغر کاکوجویباری

اعظم شریفی

فصل اول: کلیات

معلولیت بدلیل اثرگذاری بر سرنوشت فرد و جامعه، یک مسئله اجتماعی تلقی شده و توانبخشی بعنوان یک پدیده، پاسخی به نیاز فرد و جامعه است که هم به زندگی فرد معلول در جامعه امید ببخشد و هم جامعه را برای پذیرش معلول بعنوان یک شهروند، آماده سازد.

تعریف توانبخشی:

- ✓ بخش اول واژه توانبخشی در لاتین (Rehabilitation) بمعنی مجدد و دوباره و بخش دوم آن بمعنی توانمندسازی است. در نتیجه، معنی دقیق آن در فارسی، بازتوانی است.
- ✓ توانبخشی، مجموعه اقدامات و مداخلاتی را در بر می گیرد که موجبات ارتقا و رشد عملکرد فرد آسیب دیده شده و بر سلامت جسمی و روانی وی تاثیر بسزایی داشته تا کیفیت زندگی وی بهبود یابد.
- ✓ توانبخشی عبارتست از فرآیندی متشکل از اقدامات هدفمند در جهت قادرسازی شخص معلول بمنظور دستیابی به سطح نهایی توانایی و عملکرد جسمی، ذهنی، روانی، اجتماعی و حفظ این توانایی ها.
- ✓ توانبخشی، وسیله ای است در جهت تغییر زندگی معلولان برای استقلال بیشتر.

اهداف توانبخشی:

- ✓ هدف نهایی فرآیند توانبخشی، درمان نیست بلکه افزایش و ارتقای عملکرد فرد و بالا بردن سطح توانمندی فرد جهت انجام امور و کارکردها بصورت مستقل است.
- ✓ اهداف توانبخشی نوین براساس دیدگاه ارزشمندی افراد ناتوان در ۲ دسته قابل طبقه بندی است: الف) اهدافی که مرتبط با شخص آسیب دیده است و ب) اهدافی که مرتبط با جامعه و بسترهای اجتماعی لازمه در این خصوص است.

تاریخچه توانبخشی در جهان:

- ✓ ناهنجاری های اسکلتی از عهدهای بسیار دیرین موجود بوده و مومیایی های ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد، گواه سل ستوان فقرات و تورم مفاصل بوده است.
- ✓ مصریان باستان، اولین گروه هایی هستند که نسبت به معاولین و زندگی آنان، علاقه مندی نشان دادند.
- ✓ به اعتقاد رومیان و یونانیان، یک جامعه پویا و زنده از توان بالقوه شهروندان نشات می گیرد.
- ✓ به اعتقاد انسان های اولیه، عامل ایجاد اختلال جسمی و روانی، خدایان بوده و معلولیت بعنوان تنبیه به کسانی تحمیل می شود که مشمول غضب قرار گرفته اند.
- ✓ بقراط که سعی در جدا کردن علم پزشکی از خرافات داشت، تلاش در جهت تشخیص و درمان معلولان را آغاز نمود.
- ✓ با ظهور مسیحیت، چنین پنداشته می شد که خداوند بخاطر گناه انسان ها و یا پدران آنها، چنین تنبیهی را بر معلولان روا داشته است.
- ✓ در قرون وسطی، معلولین حق استفاده از ارث، گواهی و شهادت در دادگاه را نداشته و از عقد قرارداد با سایرین محروم گردیدند.
- ✓ از بین رشته های مربوط به توانبخشی، تخصص ارتوپدی، اولین تخصص پزشکی بوده که گسترش پیدا کرده است.

- ✓ در قرن ۱۸ در سوئیس، مدرسه‌ای برای افراد فلج و معلول توسط جین اندرونل دایر گردید.
- ✓ در اواخر قرن ۱۹، دکتر چارکوت، عوامل خون‌ریزی مغزی را با موفقیت مشخص، اثرات ضایعات نخاعی را توصیف و اولین بار توضیح دقیقی از فلج کودکان و عدم تعادل حرکتی ارائه داد.
- ✓ مطالعات علمی در خصوص اختلالات روانی و درمان آن توسط فیلیپ پینل در سال ۱۸۰۰ شروع گردید.
- ✓ روانپزشکی یک قرن بعد از پینل که امیل کروپ لین اولین بار طبقه‌بندی بیماران روانی را ارائه داد و فروید که رویکرد روان‌درمانی را معرفی نمود، یک تخصص شناخته شده نبود.
- ✓ شروع گسترش رویکرد پزشکی در ارتباط با معلولین در قرن ۱۹، آغازی برای شکل‌گیری مفهوم توانبخشی است.
- ✓ در سال ۱۹۰۶، دکتر کنراد، نخستین آمرگیری معلولین را در برلین انجام داده و این کار، منجر به ایجاد مرکزی شد که بعنوان اولین مرکز جامع توانبخشی جهان از آن یاد می‌شود.
- ✓ در فاصله بین جنگ جهانی اول و دوم، توانبخشی، متمرکز بر بازتوانی جسمی و حرفه‌ای افراد معلولی بود که در ارتباط با جنگ، مجروح شده بودند.
- ✓ از سال ۱۹۴۵، درکتر راسک، طرح اقدامات توانبخشی را برای نظامیان نیروی هوایی آمریکا برنامه‌ریزی و ارائه نمود. این برنامه برای تسریع در پایان دادن به دوران نقاهت و بازگرداندن افراد به خدمت مجدد طراحی شده بود.
- ✓ دکتر کسلر، برنامه توانبخشی برای نیروی دریایی آمریکا سازماندهی نمود.
- ✓ از اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰، توجه به توانبخشی علمی و آموزش و پرورش ویژه آغاز گردید و بعد از جنگ جهانی اول و دوم، به اوج رسید.
- ✓ طرح توانبخشی مبتنی بر جامعه، جایگزین ایجاد مراکز و انباشتن گروهی معلول در آن شده که راهبرد آن، آماده‌سازی جامعه جهت حضور افراد معلول در آن بود.
- ✓ طبق طرح فوق، جامعه باید از طریق آموزش، شیوه تطابق‌یابی و همزیستی افراد معلول در کنار افراد عادی را فرا گیرد.
- ✓ همچنین بایستی ساخت و سازهای معماری، امکان تردد و حضور افراد معلول نیز رعایت شود.
- ✓ سازمان بهداشت جهانی، سال ۱۹۸۱ را بعنوان سال جهانی توجه به معلولان نامگذاری نمود. در آن موقع، از هر ۱۰ نفر انسان، یک نفر از معلولیت رنج می‌برد (۵۰۰ میلیون معلول).

تاریخچه توانبخشی در ایران:

- ✓ در ایران، توانبخشی متکی بر قانونی است که در سال ۱۳۴۷ مورد تصویب و تایید قرار گرفت. بموجب این قانون، دولت مکلف شد جهت تجدید فعالیت و حرفه‌آموزشی و تقویت روحی معلولین، انجمنی به نام انجمن توانبخشی وابسته به وزارت کار و امور اجتماعی ایجاد نماید.
- ✓ در سال ۱۳۴۸، بیمارستان شفاپیشیان برای انجام امور پزشکی و درمانی معلولین از طرف وزارت بهداشت، به انجمن توانبخشی واگذار گردید.
- ✓ در اوایل سال ۵۸ با تشکیل سازمان بهزیستی کشور، انجمن توانبخشی از وزارت بهداشت جدا و در این سازمان ادغام گردید.
- ✓ اولین مدرس دوره آموزش فیزیوتراپی در دانشگاه تهران، مارگریت جانسون از طرف سازمان بهداشت جهانی است.

حیطه‌های توانبخشی:

۱. توانبخشی روانی:

✓ مجموعه اقداماتی که برای کاهش بحران‌های عصبی - روانی در فرد آسیب‌دیده و خانواده و اطرافیان فرد آسیب‌دیده صورت می‌پذیرد و موجب ارتقا و بهبود سازگاری آنها با شرایط بوجود آمده می‌شود را توانبخشی روانی می‌گویند.

۲. توانبخشی اجتماعی:

✓ این حیطه از توانبخشی، زمینه‌ساز حضور فرد در اجتماع بوده و به رفع موانع و مشکلات در این رابطه جهت فراهم نمودن شرایط بازگشت فرد به عملکردهای اجتماعی می‌پردازد.

✓ عمده فعالیت‌ها در این حیطه، شامل ۲ دسته تغییر استانداردهای رایج در زندگی اجتماعی و فراهم نمودن شرایط حضور در مکان‌های مناسب و متناسب دارای تجهیزات و امکانات لازم برای فرد آسیب‌دیده جهت فائق آمدن بر نقص و ضایعه است.

✓ تغییر استانداردهای رایج شامل تغییر الگوهای سازه‌ای ساختمان‌های عمومی و یا تغییر در سیاست‌های قانون‌گذاری‌های کلان کشوری تبلور می‌یابد.

۳. توانبخشی آموزشی:

✓ هدف آن عبارتست از فراهم نمودن شرایط ارتقای دانش و مهارت‌ها در قالب انتقال یافته‌ها و اطلاعات.

۴. توانبخشی حرفه‌ای:

✓ مجموعه اقداماتی که به جذب، استخدام و نگهداری معلول در شغل مناسب می‌انجامد.

✓ توانبخشی معلولین باید در همه ابعاد روانی، جسمانی، اقتصادی، اجتماعی و شغلی انجام پذیرد تا نتیجه مطلوب دهد.

۵. توانبخشی پزشکی (توان پزشکی):

✓ مجموعه اقدامات تشخیصی درمانی که در جهت بهبود نقص عارض شده و پیامدهای ناتوان‌کننده ناشی از نقص در فرد معلول به انجام می‌رسد.

✓ در این حیطه، باید پزشک متخصص را بعنوان مدیر تیم‌های توانبخشی تخصصی در نظر داشت.

۶. توانبخشی قلبی:

✓ طبق توصیه آژانس بین‌المللی تحقیقات و مراقبت‌های بهداشتی، بخشی از مراقبت‌های قلبی پذیرفته و از حیطه‌های نوین محسوب می‌شود.

✓ جزء اصلی از مراقبت‌های بیماران مبتلا به نارسایی قلبی و عروقی با تظاهرات بالینی گوناگون و متفاوت می‌باشد.

۷. توانبخشی سالمندی:

✓ هدف از آن، ارزیابی دقیق، درمان و مراقبت‌های ممتد در امر بهداشت و سلامت سالمندان بوده تا عملکردهای مستقل آنها در بالاترین سطح ممکن نگهداری و حفظ شود.

✓ یکی از رشته‌های نوین در کارکرد توانبخشی محسوب می‌شود.